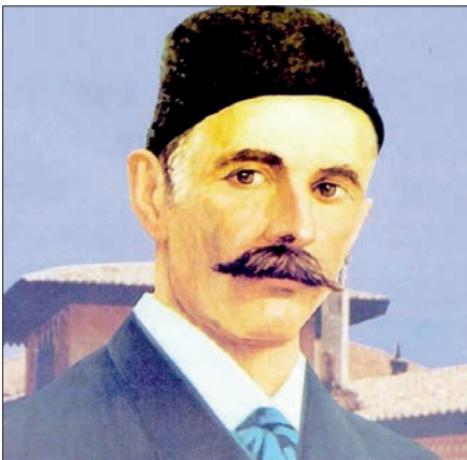

Türk dünyasının maarif və tərəqqi “Tərcüman”ı

Türk xalqlarının düşüncəsində əzəmətli yer tutan, müsəlmanlar arasında maarifin intişarına və əski məktəblərin islahına çalışan, hər kəsin anlayacağı sadə dildə çıxan “Tərcüman” qəzetinin 140 yaşı tamam olur.

“Tərcüman” qəzetinin ilk sayı 1883-cü il aprelin 10-da çıxbı və bu tarix təsadüfən seçilməyib. 1883-cü il aprelin 10-da Krimin Rusiya tərəfindən işğalının 100 illiyi tamam olurdu.

Qəzeti türk dünyasının böyük fikir və əməl xadimlərindən, Krim mırzələrindən olan Ismayil bəy Qaspıralı dərc edib. Böyük Həsən bəy Zərdabının “Əkinçi”-sindən sonra qısa zaman ərzində Rusiya imperiyasının türkdilli əhalisinin ümumi mətbuat orqanına çevrilib. “Dildə, fikirdə, işdə birlik!” şüarı ilə buraxılan bu qəzet Volqaboyu, Qafqaz, Orta Asiya və Sibir-də yayılıb və maraqla oxunub, türk xalqlarının maariflənməsi, dil və mədəniyyətinin təbliğində misilsiz xidmət göstərib. “Tərcüman” a görə, yalnız bir dinə inanan, bir dilde danışan türklər var. Qaspıralı məhəlli türk ləhcələri üzərində ümumi bir türk dilinin öyrənilməsinə çalışıb.

Xatırladaq ki, dövrünün böyük maarifçilərindən olan Qaspıralının ən böyük xidmətlərindən biri də milli ibtidai məktəblərin Rusiya türkləri arasında yayıl-

ması idi. Ismayil bəy qəzet vasitəsilə çalışırdı ki, türk xalqları ortaq milli-mənəvi dəyərləri ile bütövləşsin. Böyük maarifçinin bu sahədə güclü potensialı var idi. 1872-ci ildə – 21 yaşında dünyani səyahətə çıxan istedadlı gənc Türkiye, Misir, Əlcəzairdə şərq dillerini, Avropada olarken Parisdə fransız dilini öyrənmişdi. Gəzdiyi ölkələrdəki qabaqcıl ictimai-siyasi görüşləri türk dünyasında yaymaq üçün vətəninə qayıtmışdı. Mükəmməl təhsil görmüş, zəngin biliyi olan Ismayil bəy öyrendiklərini, bildiklərini “Tərcüman” qəzetində çap edib. Qısa zaman ərzində xeyli manələri aradan qaldıran Ismayil bəy qəzetiñ tirajı, oxucularının sayını da artımağa nail olub. 1893-cü ildə qəzetiñ tirajı 1600-ə çatıb ki, bu da o dövr üçün ən böyük tiraj hesab olunurdu.

“Tərcüman” qəzeti uzun illər ərzində Azərbaycan ziyalılarının da oxuduqları sevimli türk qəzeti olub. Vaxtaşırı Bakı, Tiflis, Şuşa, Nuxa, Yelizavetpoldan bəhs edən qəzetiñ səhifələrində Azərbaycan həyatı daimi mövzu idi.

“Tərcüman” qəzeti 1883-cü ildən 1905-ci ilədək türk və rus, 1905-ci ildən 1918-ci ilədək isə yalnız türk dilində çap edilib.

Hər səhifəsi, hər cümləsi türk dünyasını, xüsusən, Rusiyada yaşayan müsəlman türklərini cəhalətdən oyanmağa, özünüdərkə, maarifə, elmə, öz haqları uğrunda savaşa səsləyən “Tərcüman” o dövrdə xalq tribunası sayılıb. Məhz buna görə müasirləri Ismayil bəy Qaspıralıya türk dünyasının görkəmli maarifçisi kimi böyük ehtiram göstəriblər.

L.QURBANOVA,
“Xalq qəzeti”